

bilimname XXXV, 2018/1, 477-504
Geliş Tarihi: 12.03.2018, Kabul Tarihi: 16.04.2018, Yayın Tarihi: 30.04.2018
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.404268>

İNSAN KELİMESİNİN KUR'AN'DAKİ KULLANIMLARI BAĞLAMINDA MEALLERE ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

© Süleyman NAROL^a

Öz

Allah imtihan etmek ve teslimiyetini görmek için sorumluluk yüklediği ve buna mukabil yeryüzünün en değerli varlığı kıldığı insana Kur'an'da çeşitli vesilelerle farklı hitap şekilleriyle seslenmiştir. Bu seslenişlerde “insan” kelimesi öne çıkmaktadır. Dilbilimciler “insan” kelimesinin etimolojik kökenini tespit ederken farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kelimenin aslına dair ortaya koydukları görüşlerin hepsi dikkat çekici bir şekilde insanı tanımlayan niteliklere işaret etmektedir. Bu çerçevede “insan” kelimesinin; “unutun varlık anlamında” *ins/الإنس* kökünden, kendisine öğretilen varlık anlamında *înâs/الإناس* mastarından veya “çok hareket etmek” manasındaki *nvs/نوس* kökünden türediği söylenmektedir. Ayrıca “cana yakın olmak, uyum sağlamak” anlamındaki *üns/الأنس* mastarından türediği “yaratılış itibarıyla sosyal varlık” olarak tanımlamasının da buradan kaynaklandığını ifade eden değerlendirmeler de bulunmaktadır. “İnsan” kelimesi herhangi bir kayıtlı sınırlanmadığı genel kullanımlarında bütün bir insan cinsini kapsamaktadır. Kur'an'da ise pek çok yerde farklı nitelikleri ortaya konularak kullanılmıştır. Dolayısıyla herhangi bir ayırım yapmaksızın “Kur'an'da geçtiği bütün yerlerde bütün bir insan cinsi anlamında kullanılmıştır” demek doğru bir yaklaşım değildir. Bunun böyle olmadığını anlamak için klasikten modern döneme kadar telif edilmiş olan tefsirlere kısaca bir göz atmak yeterlidir. Zira görebildiğimiz kadarıyla hiçbir müfessir, kelimenin geçtiği bütün ayetlere her yerde genel insan cinsi manası vermemiştir. Bu çalışmada yirmi üç yıllık nüzul sürecinde farklı bağlamlarda inen ayetlerde yer alan “insan” kelimesinin sınıflandırılmasında, ayetlerin indiği ortamın tarihi bağlamı başta olmak üzere siyak-sibak ilişkisi, dil kuralları ve nüzul sebepleri dikkate alınmıştır. Diğer yandan “insan” kelimelerinden ilk kastedilenin kim olduğunu tespit etmenin ayetin mesajını anlamada ne denli önemli olduğu örneklerle ortaya konulmuş ve söz konusu kelimenin anlamlandırılmasına dönük meallerin yaklaşımları analiz edilmiştir.

^a Dr., Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, snarol@selcuk.edu.tr

Anahtar kelimeler: Tefsir, İnsan, Bağlam, Meal, Anlam.

Giriş

Kur'an-ı Kerim, muhatabı olan insana ilahi mesajları iletirken indiği dönemin şartları içerisinde genel ya da özel bazı hitaplarla seslenmiştir. Bu durum Kur'an metninin mesajını algılamaya dönük okumalarda dikkate alınması gereken bir yöndür. Zira Allah insanlığa vermek istediği mesajı ya da ulaştırmayı istediği emir ya da yasakları, hikmet ve öğütleri bazen genel ifadeler kullanarak kimi zaman beşer tarihinin geçmişte yaşadığı ancak unutulmuş veya önemsiz hale gelmiş, hayatın içinden ibretlik olaylar olan kıssalar üzerinden vermiştir.¹ İlahi mesaj bazen de tevhit akidesinin tebliği ile memur olan peygamberler ve ümmetleri arasında yaşanan mücadelede öne çıkan şahsiyetleri ve onların durumlarını özel hitaplarla ortaya koymaya çalışmıştır.

Söz konusu bu hitaplar sözün bağlamına ve verilmek istenen mesaja göre, Kur'an'ın bazı ayetlerinde bütün insanları kasteden lafızlarla bazı ayetlerde insanların içinden bir kısmını ifade etmek üzere bazen de inanan ya da inanmayanları kapsayacak bir üslupla kullanılmıştır.²

Bu çalışmada, başta ayetlerin bağlamı olmak üzere, ilk dönem tefsirlerindeki açıklamalar ve nüzul sebeplerinden hareketle Kur'an'da kullanılan "insan" kelimeleri arasında "bütün insanlar", "Âdem (as)" ya da "Mümin insan" veya "kâfir insan" şeklinde bir ayırımın olup olmadığını, varsa burada kastedilenlerin kim olduğunu tespit etmeye çalışacağız. Bunu yaparken ayetleri tarihte, ilk ortaya çıktıkları döneme yaşayan insanlara hitap eden, sonraki muhataplara bir mesaj içermeyen bir düşünce içerisinde olmayacağımızı baştan belirtmek isteriz.

Kur'an mesajının tarihsel değil, evrensel olduğunu kabul ediyoruz. Hiç kuşkusuz Kur'an vahyinin ilk muhatabı Peygamber Efendimizdir. Bununla birlikte gerek Peygamber Efendimiz üzerinden gerekse direkt olarak O'nun dışında başka muhataplara hitap eden Kur'an ayetleri vardır.³ Vahyin, ilk ve

¹ Muhammed, Ersöz, "Hatalı Tefsir Sebebi Olarak Yerel Unsurların İhmal Edilmesi ve Lafızların İstilâh Anlamlarının Kullanılması", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VII/13 (2016/1): s. 150.

² Kur'an'da Peygamber Efendimiz dışında başkalarına yönelik "Ey insan(lar)" ifadesiyle yapılan hitaplar hakkında geniş bir açıklama için bkz. Müftüoğlu, Ömer, *Bugünün Müslümanının Kur'an'la İletişimi*, Ankara: Otto Yay., 2016, (İkinci Baskı), s. 177-182.

³ Kur'an'ın ilk ve öncelikli muhatabının Peygamber Efendimiz olmasıyla ilgili olarak bkz. Müftüoğlu, *a.g.e.*, s. 170-175.

öncelikli muhatabının tespiti, sonraki muhataplarının da belirlenebilmesi açısından son derece gerekli ve önemlidir.

Eğer bu hususa dikkat edilmezse, Kur'an ayetlerinin muhatapları konusunda çeşitli yanlışlıklar yapılabilir. Örnek olarak, kâfirlere hitap eden ayetlerin hitabına müminler; müminlere hitap eden ayetlerin hitabına da kâfir/müşrik kimseler dâhil edilmiş olur ki bu da Allah'ın kastına uygun bir tercüme/tefsir faaliyeti olmaz. Muradı ilahîye aykırı bir anlama-yorumlama faaliyeti yapılmış olur. Söz gelimi; İnfîtâr suresi 6. ayet-i kerimesinde “*ey insan' kerim olan rabbine karşı seni aldatan nedir?*” hitap müşrik insanadır. İlk dönem tefsirleri başta olmak üzere neredeyse müfessirlerin tamamı bu kimsenin müşrik kimse olduğunu söylemiş ve sebebi nüzulü konusunda birtakım rivayetler aktarmışlardır.⁴ Eğer biz bu inceliği ayetin çevirisine parantez içinde (müşrik/kâfir) insan şeklinde yansıtmazsak ya da en azından dipnotta açıklamazsak hitabın adresini yanlış tespit etmiş oluruz.

İnceleyebildiğimiz kadarıyla hiçbir müfessir, “insan” kelimesinin geçtiği bütün ayetlere genel olarak insan “cinsi manası” vermemiştir. Bu konuda aykırı bir görüş bulunmamakla birlikte bazı ayetlerde hangi insanın kastedildiği noktasında tartışmaların mevcut olduğu da bir gerçektir.

A. İnsan/الإنسان Kelimesinin Lügat Anlamı

“İnsan/الإنسان” kelimesi “beşer, insan topluluğu” anlamındaki ins/الإنس kelimesinden ya da “unutan varlık” manasındaki insiyân/الإنسيان kökünden fi'lân/فعلان vezninde türemiştir; çünkü o Allah'a verdiği sözü unutmuştur. Bir şeyi kendisine göstermek manasında înâs/الإناس kökünden türediği çünkü insana pek çok şeyin gösterildiği de ifade edilmektedir. Yabani ve saldırgan olmanın zıddı olarak “alışmak, cana yakın olmak, uyum sağlamak” anlamındaki üns/الأنس mastarından türediği, “yaratılış itibarıyla sosyal varlık” olarak tanımlanmasının da buradan kaynaklandığı söylenmektedir. Ayrıca “çok hareket etmek” manasındaki nvs/نوس kökünden türediğini söyleyen diğer bazı görüşler de bulunmaktadır.⁵

⁴ İbn Cerîr et-Taberî, *el-Câmiü'l-Beyân 'an Te'vil-i Âyi'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Hicr yay., Kahire 2001 XXIV, 178; Ebü'l-Ferac Cemâlüddîn İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr fî 'İlmi't-Tefsîr*, Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1984, IX, 47; Fahrüddîn b. Allâme Ziyâüddîn Ömer er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1981, XXXI, 80.

⁵ Halil b. Ahmed, Ebû Abdurrahman, *Kitabü'l-Ayn*, thk. Mehdi Mahzûmî-İbrahim es-Sâmîrî, Dâru Mektebeti'l-Hilâl, byy, tsz., VII, 308; Muhammed b. Ahmet el-Ezherî, *Tehzîbü'l-Lüğa*, thk. Muhammed 'Ivad, Dâru İhyâit-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 2001, XIII, 60-

“İnsan/الإنسان” kelimesi Kur'an-ı Kerim'de altmış beş yerde geçmektedir. Bunun dışında on sekiz yerde⁶ ins/الإنس, bir yerde⁷ de insiyy(en)/الإنسي şeklinde kullanılmaktadır.⁸ İsrâ suresi 13. ayet dışında bütün ayetlerde marife olarak kullanılmıştır.

Bu çalışmada “insan” kelimesinin marife olarak kullanıldığı ayetlerin meallerinde tespit ettiğimiz çeviri hatalarına yer vermeye çalışacağız. Ayetlerin nüzul dönemi ve Kur'an'ın bütünündeki kullanımlar dikkate alınarak bu ayetlere verilmesi gereken meal önerilerimiz de bu çalışmada yer alacaktır. “İnsan” kelimesinin çoğulu olan unâs/الأناس kelimesi beş yerde⁹ nâs/الناس kelimesi ise Kur'an'da 241 yerde geçmektedir.¹⁰ Müstakil başka bir çalışmanın konusu olacak kadar geniş olan çoğul formun Kur'an'da kullanımına ilişkin bilgiler ve incelikler bu çalışmanın sınırlarını aşacağından burada ele almayacağız. Ayrıca kelimenin ins/الإنس ve insiyy(en)/الإنسي şeklindeki kullanımları da yine bu çalışmanın kapsamına dâhil edilmemiştir.

B. İnsan/الإنسان Kelimesinin Kur'an'da Kullanımı

“İnsan” kelimesinin Kur'an'da geçtiği ayetleri kategorize ederek söz konusu ayetlerde ne anlama geldiğini ortaya koymanın ve bu ekseninde meallerdeki kullanımlarını ele almanın daha isabetli olduğunu düşünüyoruz.

İçinde “insan” kelimesini geçtiği ayetleri baştan sona taradığımızda bu kelimenin ayetlerin bağlamına göre birden fazla anlamda kullanıldığını tespit ettik. Bu tespitimize göre kelimenin geçtiği yerleri; ilk insanın (Âdem) kastedildiği ayetler, bütün/bir kısım insan cinsinin kastedildiği ayetler, Müşrik/kâfir insan/insanların kastedildiği ayetler ve Mümin insanın kastedildiği ayetler şeklinde dört şıklı bir sınıflandırma yapmayı uygun bulduk. Bu taksimi müfessirlerin genel eğilimini, ayetlerin bağlamını ve sebebi nüzul rivayetlerini dikkate alarak yaptık.

62; Râgıp el-İsfehânî, *el-Müfredât fi Ğarîbi'l-Kur'an*, thk. Safvan Adnan ed-Davudî, Dâru'l-Kalem, Beyrut 1412, “İns” md; Cemalüddîn İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut 1414, VI, 10-12; İlhan Kutluer, *DİA*, İstanbul 2000, “İnsan” md., XXII, 320-321.

⁶ En'âm 6/112, 128 (iki defa), 130; A'râf 7/ 38, 179; İsrâ 17/88; Neml 27/17; Fussilet 41/25, 29; Ahkâf 46/18; Zâriyât 51/56; Rahman 55/33, 39, 56, 74; Cin 72/5, 6.

⁷ Meryem 19/26.

⁸ Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Mu'cemü'l-Müfehras li Elfâz'l-Kurani'l-Kerîm*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l Arabî, Beyrut 1945, s. 93-94, “e-n-s” md.

⁹ Bakara 2/60; A'râf 7/82, 160; İsrâ 17/71; Neml 27/56.

¹⁰ Abdülbâkî, a.g.e., s. 895-899 “n-v-s” md.

1. İlk İnsanın (Âdem) Kastedildiği Ayetler

İnsanın yaratılışından bahseden ayetler onun toprak, çamur, pişmiş çamur, cıvık çamur vb. yaratıldığından bahsediliyorsa bununla Hz. Âdem'in kastedildiği¹¹ sudan, meniden, nutfeden vb. yaratıldığından bahseden ifadelerin kullanıldığı yerlerde ise Âdem'in (as) nesli olan bütün insanlara işaret edildiği görülür.¹² Müfessirler konuyla ilgili farklı ayetlerin tefsiri bölümünde bu ayrıma işaret etmişler ve bu çerçevede görüşler ortaya koymuşlardır.¹³

İnsanın su, nutfe, meni, kan pıhtısı vb. şeylerden yaratıldığını ifade eden ayetlerde Âdem'in nesli olan bütün insan cinsi kastedilmekle birlikte iki ayette istisnai olarak kâfir insandan bahsedilmektedir. Zira bu ayetlerden ilki olan Nahl suresi 16/4. Ayete şöyle buyrulur: *خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ حَصِيمٌ مُّبِينٌ* "O, insanı bir damla sudan yarattı. Fakat bakarsın ki (insan) Rabbine apaçık bir hasım oluvermiştir." Rabbine hasımlık eden insanın kâfir insan olduğu burada açıkça görülmektedir. Diğer bir ayet olan Yasin suresi 36/77. ayette *أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ حَصِيمٌ مُّبِينٌ* "İnsan görmez mi ki, biz onu meniden yarattık. Bir de bakıyorsun ki, apaçık düşman kesilmiş." Yine aynı şekilde bahsedilen insanın gerek ayetin anlamı gerekse bağlamı açısından kâfir insan olduğu açıktır. Nitekim Hasan-ı Basrî (ö. 110/728) bu iki ayetteki insanın müşrik kimse olduğunu söyler.¹⁴ Ayrıca her iki ayetin nüzul sebebine baktığımızda farklı zamanlarda Übey b. Halef isimli müşrik kimse hakkında indiğine dair rivayetler de bulunmaktadır.¹⁵

Hz. Âdem'in çamurdan yaratıldığını ifade eden bu ayetler- ilk insan kimdi? Âdem (as) ilk insan mıdır? vb. tartışmalar bir yana- açık ve net olarak onun çamur ve türevlerinden yaratıldığını ortaya koymaktadır. Ancak meallerde ilk insan olan Hz. Âdem'in ve onun neslinin yaratılmasından bahseden ayetlerdeki bu ayrıma dikkat edilmeden ayetlerin Türkçeye

¹¹ Hicr 14/26; Mü'minûn 23/12; Secde 32/7; Rahman 55/14.

¹² Nahl 16/4, Yasin 36/77; İnsan 76/2; Tarık 5-6; Alak 96/2.

¹³ Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, XXVIII, 600-601; Abdülhâk b. Ğâlib İbn Atıyye, *el-Muharraru'l-Vecîz fî Tefsîri Kitâbi'l-'Azîz*, thk. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2001; VI, 502; Râzi, *Mefâtihu'l-Ġayb*, XXIX, 98. Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Müesse setü'r-Risâle, Beyrut 2006, 17/15.

¹⁴ Ebû Sa'lebe et-Teymî Yahya b. Sellâm, *Tefsîru Yahya b. Sellâm*, thk. Hind Şelebî, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2004, I, 50.

¹⁵ Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, thk. Ahmed Ferîd, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2003, II, 214; Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Basrî Mâverdi, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, thk. Hıdr Muhammed Hıdr, *Vezâratü'l-Evkâf ve's-Şüûni'l-İslâmiyye*, Kuveyt 1982, III, 179.

çevirisi bütün insanlar anlamını ifade eden “Biz insanı pişmiş/kokuşmuş/cıvık çamurdan yarattık” şeklinde yapılmaktadır ki bu bize göre isabetli değildir. Zira yine “insan” kelimesinin geçtiği ve onun yaratılışına konu olan secde suresi 7 ve 8. ayetler bu ayrımı çok net bir şekilde ortaya koymaktadır: *الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ* "Yarattığı her şeyi güzel yapmış ve ilk insanı çamurdan yaratmıştır. Sonra onun neslini değersiz bir suyun özünden yaratıp sürdürmüştür."

İnsanın çamur ve türevlerinden yaratıldığını bildiren Hicr 14/26, Mü'minûn 23/12, Secde 32/7 ve Rahman suresi 14. ayetlere verilen manayı meallere¹⁶ müracaat ederek incelediğimizde neredeyse hepsinin insan cinsi manası verdiği görülmektedir. Ancak Kur'an'da kullanılma biçimine ve ayetlerin bağlamına bakıldığında bunun böyle olmadığı net olarak anlaşılmaktadır. O nedenle bu ayetlerde geçen “insan” kelimesi doğrudan “ilk insan” ya da “Âdem (as)” şeklinde çevrilmelidir. Bu tercih edilmiyorsa, parantez içinde ya da dipnotta bir açıklama getirilebilir. Nitekim Secde suresi 7. ayetin devamında Âdem'in (as) çamurdan (طين) yaratılışından bahsettikten sonra devamındaki 8. ayette “Sonra onun neslini önemsenmeyen bir suyun özünden yaratıp sürdürmüştür.” buyrulması bu hakikati açık bir şekilde ifade etmektedir.

Nitekim Kur'an ayetlerini harfi çeviri yapıp metne sıkı sıkıya bağlı kalmanın çeviri teknikleri açısından birtakım mahzurlar içerdiği konusunda âlimler görüş birliği içindedirler.¹⁷ O nedenle Âdem'in yaratılışından bahseden bu ayetleri çevirirken meallerde karşılaştığımız bu çeviri biçiminin bize göre isabetli olmadığını düşünmekteyiz.

Bazı meallerin ise “insan” kelimesini bizim dile getirdiğimiz yaklaşıma

¹⁶ Bu çalışmada ülkemizde yaygın olarak bilinen ve ulaşabildiğimiz şu mealler referans alınmıştır: Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara 2006-2008; M. Zeki Duman, *Beyânü'l-Hak*, Fecr Yay. Ankara 2008; Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Ankara Okulu yay., Ankara 2016; Yusuf Işıcık, *Kur'an ve Meali*, Kervan yay., Konya 2010; Mahmut Kısa, *Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali*, Konya 2008; Şener vd., *Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meali*, İzmir 2008; M. Sait Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*, Beyan yay., İstanbul 2012; Salih Akdemir, *Son Çağrı Kur'an*, Ankara Okulu yay., Ankara 2015; Abdülbaki Gölpınarlı, Abdullah Parlıyan, Ali Fikri Yavuz, Ali Ünal, Hasan Basri Çantay, Cemal Külünkoğlu, Elmalılı Hamdi Yazır, Süleyman Ateş, Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin, Mustafa İslamoğlu, Ömer Nasuhi Bilmen, Yaşar Nuri Öztürk. (<http://www.kuranmeali.org> (Erişim Tarihi:14.01.2018)).

¹⁷ Ali Akpınar, *Kur'an Tercüme Teknikleri*, Serhat yay., Konya 2011, s. 15; Durmuş Zülfikar, *Kur'an'ın Türkçe Tercümeleri “Aziz Kur'an” ve “İnsanlığa Son Çağrı” Örneği*, Rağbet yay., İstanbul 2007, s. 112.

uygun olarak "ilk insanı"/"Âdemî" şeklinde çevirdiklerini tespit ettik.¹⁸ Bu meallerden bazıları şunlardır:

Hicr 15/26:

Abdullah Parlıyan: "Andolsun ki biz, insanın atası Âdem'i kuru, kokmuş, şekil ve suret verilmiş bir çamurdan yarattık."

Abdülbaki Gölpınarlı: "Andolsun ki biz Âdem'i, kuru, kokmuş, şekil ve sûret verilmiş balçıktan yarattık."

Cemal Külünkoğlu: "Andolsun ki, biz (ilk) insanı kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş bir balçıktan yarattık."

Müminun 23/12:

Ali Fikri Yavuz: "Biz insanı (Âdem'i) muhakkak ki çamurun özünden yarattık."

Cemal Külünkoğlu: "Andolsun ki, biz, (ilk) insanı süzme çamurdan yarattık."

Secde 32/7:

Cemal Külünkoğlu: "O, yarattığı her şeyi en güzel şekilde yaratan ve (ilk) insanı yaratmaya da çamurdan başlayandır."

Rahman 14:

Ali Fikri Yavuz: "O (Rahmân), insanı (onun aslı olan Âdem'i) yanmış kerpiç gibi kuru bir çamurdan yarattı."

Cemal Külünkoğlu: "O, (ilk) insanı pişmiş gibi kuru bir balçıktan yarattı."

2. Bütün/Bir Kısım İnsanların Kastedildiği Ayetler

"İnsan" kelimesinin Kur'an-ı Kerimde geçen ayetlerde yer alan kullanım biçimlerinden birisi de onun bütün insan cinsini ifade eden kullanımudur. Söz konusu kelime geçtiği 15 ayette¹⁹ insan cinsi anlamında

¹⁸ http://www.kuranmeali.org/15/hicr_suresi/26.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx (Erişim Tarihi:14.01.2018).

¹⁹ "İnsan" kelimesinin bütün insan cinsini ifade eder bir biçimde kullanıldığı ayetler şunlardır (15 yerde): Nisa 4/28; Yusuf 12/5; İsrâ 17/13, 53; Kâf 50/16; Necm 53/39; Rahman 55/3; İnsan 76/1-2; Nâziât 79/35; İnşikâk 84/6; Beled 90/4; Tîn 95/4; Alak 96/2, 5. Bu ayetler içerisinde İnsan suresi 1. Ayette geçen "insan" kelimesinden kastın Hz. Âdem olduğu yönünde pek çok müfessir görüş belirtmektedir. Ancak Zemahşerî, Râzî, İbn Atiyye, İbn Âşûr gibi bir kısım müfessirler de ayette geçen insandan maksadın insan cinsi olduğunu söyleyerek devamındaki 2. ayette nutfeden yaratıldığı bildirilen insan ile bu kimsenin aynı olmasının ayetlerin bağlamı açısından daha doğru olduğunu söylemektedir. Biz de bu görüşler içerisinde umum ifade eden manayı bu gerekçelerle tercih ettik. Ancak Hz. Âdem olduğunun söylenmesi de uzak bir mana değildir. Krş. Ebü'l-

kullanılmıştır. Bu kullanımlar içerisinde tespit edebildiğimiz kadarıyla kelimenin Mushaf sırasına göre Kur'an'da ilk geçtiği ayet olan Nisa suresi 4/28. ayette ise sadece erkeklerin kastedildiği bir ayırımın yapıldığını gördük. Bu ayet dışında Kur'an'da "insan" kelimesiyle bütün bir insan cinsinin kastedildiği kalan 14 ayete meallerde isabetli karşılık verildiği görülmektedir. O nedenle sadece Nisa 4/28. ayeti ele alıp diğer kategorilerdeki ayetleri detaylı örneklerle analiz edeceğiz.

Nisa suresi 4/28. ayette yer alan "insan" kelimesi insan cinsini erkek-kadın şeklinde iki ayrı kategoride ele alırsak söz konusu ayette sadece erkeklerin kastedildiği ayetin bağlamına bakıldığında ortaya çıkmaktadır. Zira Nisa suresinin bu bölümünde erkeklerin kadınlarla evlenmelerine dair hükümler ortaya konmakta, harama ve zinaya düşmemeleri için helal çerçevede onlara birtakım alternatifler sunulmaktadır. İlk dönem tefsirler başta olmak üzere pek çok müfessir bu ayette zayıf yaratılan insandan maksadın erkekler olduğunu ifade etmekte ve Mücâhid (ö. 103/721), İkrime (ö. 105/723), Süddî (ö. 127/745) ve Süfyan es-Sevrî'den (ö. 161/778) nakillerle bunu desteklemektedir.²⁰ Müfessirler bu noktadan hareketle Nisa suresindeki bu ayetlerde sözü edilen erkeklerin kadınlara olan ilgileri, onları nikâhlamada ve onlarla cima etmede gösterdikleri zafiyetlerine işaret edilerek hür kadınlarla evlenmeye güç yetiremeyenlere çıkış yolu olarak cariyelerle evlilik vb. birtakım önerilerin sıralandığına işaret etmektedirler. Nitekim ayetin baş tarafında "Allah yükümlülüklerinizi hafifletmek ister" ifadesi de erkeklere sağlanan bu kolaylığı ifade eder mahiyettedir. Bu zayıf yönleri aynı zamanda erkeklerin bir imtihanıdır. Nitekim erkeklerin şehvetleri noktasında imtihan edildiklerini bildiren Âl-i İmrân suresi 14. ayet²¹ insanlara kadınlarla ilgili zevklerin (şehvet ve tutkulu istekler) insanlara (erkekler) çekici kıldığını belirtir. Bu ayette insanın imtihanlarından birisi vurgulanırken özellikle insanlar (لِلنَّاسِ) ve kadınlar

Kasım Mahmud b. Amr Zemaşerî, *el-Keşşâf 'an-Hakaik-i Ğavâmizi't Tenzil*, thk. Adil Ahmed Abdül-Mevcûd-Ali Ahmed Mu'avvîd, Mektebetü'l-'Ubeykân, Beyrut 1404, VI, 274; İbn Atıyye, *Muharraru'l-Vecîz*, V, 408; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VIII, 428; Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXX, 235; Muhammed İbn Âşûr, *et-Tâhir, et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru't-Tünûsiyye li'n-Neşr, Tunus 1984, XXIX, 372.

²⁰ Mukâtil, *Tefsîru Mukâtil*, I, 225; Ebubekir Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi San'ânî, *Tefsîru's-San'ânî*, thk. Dr. Mustafa Müslim Muhammed, Dâru'l-Marife, Beyrut 1411, I, 154; Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, VI, 624-626; Mâverdî, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, I, 474; Zemaşerî, *el-Keşşâf*, II, 60-61; Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, X, 70; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, VI, 246-247.

²¹ *رُؤِيَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ* "kadınlara karşı nefsanî arzulara düşkünlük insanlara çekici kıldı".

(الْبَيْسَاءِ) ifadesinin ayrı ayrı kullanılması oldukça dikkat çekicidir. Ayrıca diğer bir Kur'an ayetinde²² “لَتَسْكُنُوا إِلَيْهَا” “o eşlerinize iç huzuru ve sükûnet bulasınız diye” buyurularak bu zayıflığı telafi edip onu günahattan ve zinadan alıkoymak için bir çözüm ortaya konulmuştur. Bütün bu deliller ayette zayıf olarak yaratılan “insan” dan maksadın “erkekler” olduğu konusundaki yaklaşımı güçlendirmektedir. Ayrıca ayette erkeklerin cinsel arzularına hâkimiyetleri açısından zayıf tabiatlı oldukları ifade edilmekle birlikte ayetlerin bağlamına bakıldığında hitabın mümin erkeklere olduğu ve Allah Teâlâ'nın onlara birtakım kolaylıklar sağlayıp yüklerini hafiflettiği yine dikkati çeken bir başka durumdur.²³

Hz. Peygamber'in “Bana dünyalık şeylerden kadın ve güzel koku sevdirdi. Namaz ise gözümün nuru kılındı” buyurduğu hadisinde²⁴ bir erkek olarak bunu söylemesi ve yine “Benden sonra erkeklere fitne/imtihan olarak kadınlardan daha zararlısını bırakamadım”²⁵ sözü bu yaklaşımı destekleyen bir başka unsurdur.

Meallerin bu ayetteki “insan” kelimesini “*insan zayıf yaratılmıştır*” şeklinde vermesi doğru olmakla birlikte eksiktir.²⁶ Zira bu ifadeyi okuyan bir kimsenin zihninde bütün insanlar mı zayıf yaratılmıştır? ya da hangi konuda zayıf yaratıldı? veya insanların zayıf olmadıkları bir yönü yok mudur? vb. sorular oluşacak ve buna yanıt arama ihtiyacı hissedecektir. Ancak parantez içinde (erkekler kadınlara meyilli/onlarla cima etme konusunda arzulu) vb. bir ifade yer alsaydı ya da en azından bu kısım dipnotta kısaca açıklansa daha isabetli bir yaklaşım olacaktır.

İnsan cinsinin kastedildiği ayetlerden birisi de “يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَى” “O gün insan, dünyada iken ne için çalıştığını hatırlar” (Nâziat, 79/35) ayetidir. Bu ayette geçen “insan” kelimesine, Mustafa Öztürk “kâfir insan”²⁷, Ali Fikri Yavuz (ö. 1992) da “(küfür olarak) ne yaptığını anlayacaktır.” şeklinde mana vermektedir.²⁸ Ancak ayetin bağlamı buna çok da müsait değildir. Zira ayetin

²² Rûm 30/21.

²³ Muhammed Hüseyin Tabatabâî, *el-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'an*, Messesetü'l-'Alâ li'l-Matbûât, Beyrut 1997; IV, 288-289.

²⁴ Nesâî, İşratü'n-Nisâ, 1; Ahmed b. Hanbel 3, 138.

²⁵ Buhari Nikâh, 17; Müslim Zikr, 97-98.

²⁶ Bkz.: http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/28.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx (Erişim tarihi: 15.01.2018) ayrıca 10 numaralı dipnotta belirttiğimiz diğer meallerin ilgili ayetin meali bölümü.

²⁷ Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, s. 665.

²⁸ http://www.kuranmeali.org/79/naziat_suresi/35.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx (Erişim tarihi: 15.01.2018)

öncesinde kıyamet gibi bütün insanlığı kuşatacak bir günden bahsedilmekte²⁹ devamında ise günahkâr-mü'min ayırımı yapılarak herkesin kendi yaptığının ne olduğunu hatırlayacağı ve bu yaptıklarına göre bir karşılık bulacağı anlatılmaktadır.³⁰ Söz konusu ayetin de içinde yer aldığı pasaj şöyledir: فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَةُ الْكُبْرَى ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَى ﴿٣٥﴾ وَبُرَزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرَى ﴿٣٦﴾ فَأَمَّا مَنْ طَغَى ﴿٣٧﴾ وَاتَّخَذَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى ﴿٣٩﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَى ﴿٤١﴾ *“Her şeyi alt üst eden o büyük felâket geldiği vakit, insan dünyada iken ne için çalıştığını hatırlar. Cehennem de giren her kişiye açıklığı ile gösterilir. Azana ve dünya hayatını ahirete tercih edene, şüphesiz cehennem tek barınaktır. Rabbinin makamından korkan ve nefsinin kötü arzularından uzaklaştıran için ise şüphesiz cennet yegâne barınaktır.”*³¹

Öztürk'ün “kâfir insan” şeklinde mana verdiği bu ayetteki “insan” kelimesi tefsirlerde yaptığımız taramada görebildiğimiz kadarıyla bu manada kullanılmayıp bütün insanlar manasındadır. Bu çalışmanın sınırları içerisinde ulaşabildiğimiz müfessirlerin çoğu buradaki “insan”ın kıyamet günü geldiği vakit hayır ya da şer olarak yaptığı her şeyi hatırlayacağını³² bu hatırlamanın da amel defterini eline aldıktan sonra dünyada yapıp unuttuğu şeyleri gördüğü zaman olacağını söylemektedir.³³ Nâziat suresindeki bahse konu bu ayetin devamında gelen ayetlerde hem dünyayı ahirete tercih eden ve azan kimsenin cehenneme gireceği, hem de Rabbine karşı gelmekten sakınan ve nefsinin arzularının peşine takılmayan kimsenin cennete gireceği belirtilmektedir. Bu da kâfir insan ya da mümin insan ayırımı yapmaksızın dünyada yaptıklarını unutan âdemoğlunun bu yaptıklarını -amel defterini eline alınca- hatırlayacağını ifade etmesi bakımından daha isabetli görünmektedir. Bu bakımdan Öztürk'ün ve Yavuz'un bu yaklaşımları tamamen yanlış olmamakla birlikte daha genel bir mana varken ayetin anlamını daraltma (tahsis) manasına geleceğinden ve buna dair bir gerekçe ortaya konulmadığından yeterli değildir. Nitekim insanların amel defterlerinin kendilerine verilişinden bahseden ayetlerde hem inananların

²⁹ Mukâtil, *Tefsîru Mukâtil*, III, 448; Ebû Zekeriyâ Yahya b. el-Ferrâ, *Me'ani'l-Kur'an*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1983, III, 234; İbn Atıyye, *Muharraru'l-Vecîz*, V, 344.

³⁰ Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, s. 665.

³¹ Nâziât 79/34-41.

³² Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, XXIV, 97-98; Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Âzîm*, thk. Sâmî Muhammed Selâme, Dâru Taybe, Riyad 1999, VIII, 317.

³³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, VI, 309; Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXI, 51; Ömer b. Muhammed Nasiruddîn Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vil*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut tsz., V, 284-285.

hem de inkârcıların zikredilmesi de bunu destekleyen bir başka gerekçedir.

3. Müşrik/Kâfir İnsan/İnsanların kastedildiği Ayetler

Kur'an-ı Kerimde “insan” kelimesinden müşrik/kâfir insan/insanların kastedildiği ayetlerde genellikle müşrik/kâfir insanın karakterinden bahsettiği yani onun Allah'ın birliğini, yeniden dirilmeyi ve ahireti inkâr etmesi, nimetlere karşı nankör oluşu, kibirli olması, cimriliği, çok sızlanan ve halinden şikâyet eden bir kimse olması, tartışmacı oluşu vb. yönlerinin vurgulandığı görülmektedir. Ayetlerin bağlamını, nüzul sebeplerini ve müfessirlerin yorumlarını, özellikle de ilk dönem tefsir âlimlerinin yaklaşımlarını dikkate alarak yaptığımız sınıflandırmada söz konusu kelimenin Kur'an'da 43 yerde müşrik/kâfir insan/insanlar anlamında kullanıldığını tespit ettik.³⁴

Bu kullanım zaman zaman bütün müşrik insanları kasteder bir biçimdedir. Bazı ayetlerde ise bu müşrik/kâfirlerden bir kısmını kasteder bir üslupta gerçekleşmiştir. Şimdi bu konudaki örneklerle yer verelim.

“İnsan” kelimesinin geçtiği ayetlerden en dikkat çekici olan ve üzerinde durulması gereken ayetlerden birisi de Ahzab suresi 72. ayettir. ”
إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا
“Biz emaneti (itaat etme sorumluluğunu) göklere, yere ve dağlara sunduk. Onlar bu sorumluluğu yerine getirememekten/emanete ihanet etmekten kaçındılar ve korktular. İman etmeye yanaşmayan yahut git-gel durumundaki insanlar sorumluluğu almaktan kaçınıp ihanet ettiler. Gerçekten onlar çok zalim ve çok cahildir.” Söz konusu ayette yer alan birden fazla husus üzerinde pek çok görüşler ileri sürülmüş ve tartışmalar yapılmıştır. Ayette geçen emanetin ne olduğu, yerlerin ve göklerin bu emaneti kabul edip etmediği, insanın onu kabul etmesi neticesinde çok zalim ve çok cahil olduğu/olmadığı,

³⁴ “İnsan” kelimesiyle müşrik yahut kafir insanların kastedildiği 43 ayet tespit ettik. Bu ayetler şunlardır: Yunus 10/12; Hud 11/9; İbrahim 14/34; Nahl 16/4; İsrâ 17/11 (iki defa), 67, 83, 100, Kehf 18/54; Meryem 19/66, 67; Enbiya 21/37; Hac 22/66; Furkan 25/29; Ahzab 33/72; Yasin 36/77; Zümer 39/8, 49; Fussilet 41/49,51; Şura 42/48 (iki defa); Zuhruf 43/15; Necm 53/24; Haşr 59/16; Mearic 70/19; Kıyame 75/3, 5, 10, 13, 14, 36; Abese 80/17, 24; İnfitâr 82/6; Tarık 86/5; Fecr 89/15, 23; Alak 96/6; Zilzal 99/3; Adiyat 100/6; Asr 103/2. Asr suresindeki “insan” kelimesine müfessirlerin çoğunluğu insan cinsi manası vermişlerdir. Ancak biz surenin genel muhtevası ve istisna edilenlerin müminler olması nedeniyle bunun dışında geri kalanların kâfirler oluşunu delil getiren ve buradaki insanın kâfir kimse olduğunu söyleyen Kurtubî ve diğer bazı müfessirlerin görüşünü tercih ettik. Ayrıca Hüsrânı ifade eden *hasire* kelimesi tespit edebildiğimiz kadariyle Kur'an'da geçtiği yerlerde kâfirler hakkında kullanılmıştır. Bkz.: Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Mu'cemü'l-Müfehras*, “h-s-r” md. Bu gerekçelerle Asr suresinde geçen “insan” kelimesini buraya dâhil ettik.

bu insanın kim olduğu vb. tartışmalar bunlardan öne çıkanlardır.

İbnü'l-Arabi (ö. 543/1148) ayette geçen emanetin anlamına ilişkin yorumları aktarmakta ve bu yorumların birisi tevhid diğeri de şeriatin bütün hükümlerini pratiğe yansıtmayı ifade eden amel olmak üzere iki guruba ayrıldığını söylemektedir.³⁵ Bu ikisinin sonucu da Allah'ın birliğine, emir ve yasaklarına boyun eğmek yani bu emri yerine getirerek ve yasaklarına uyarak ona itaat etmektir. Biraz sonra açıklayacağımız üzere erken dönem tefsirler başta olmak üzere bazı müfessir ayette geçen emanete "taat" manası vermiştir.

Lügat sahibi âlimler حَمَل kelimesinin anlamlarından birisinin de günah işlemek olduğunu söylemiştir.³⁶ Nitekim Ezherî (ö. 370/980) h-m-l kökünü açıklarken konumuz olan bu ayeti de ele alır ve şunları söyler: "Ebu İshak ez-Zeccâc (ö. 311/923), Allah Teâlâ'nın (إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ) sözüyle ilgili olarak bu konuda müfessirlerin görüşlerini naklettikten sonra şöyle der: "Allah Teâlâ âdemoğluna farz kıldığı şeyler hakkında kendisine itaati emanet etti, göklere, yeryüzüne ve dağlara da itaati emanet etti Fussilet 41/11). Bunun hemen akabinde göklerin ve yeryüzünün bu emaneti üstlenmediğini yani itaat ederek görevlerini yerine getirdiklerini bildirdi. Emanete her ihanet eden onun getirilerini yüklenmiştir (كُلٌّ مِنْ حَانَ الْأَمَانَةِ لَقَدْ حَمَلَهَا) ve aynı şekilde her günah işleyen onun getireceği bedeli ödemeyi üstlenmiştir (وَكَذَلِكَ كُلٌّ مِنْ أَيْمٍ فَقَدْ) حَمَلِ الْإِيمِ gökler ve yeryüzü bu emaneti yüklenmekten yani ona ihanet etmekten uzak durmuş ve görevini yerine getirmiştir ki; bu da yapılmasını emrettiği şeyleri yapmak, masiyeti terk etmektir. İnsan, onu yüklenmiş yani yerine getirmeyerek ihanet etmiştir. Hasan-ı Basrî bu konuda şöyle der: "Allah Teâlâ'nın buradaki "insan" kelimesiyle kâfir ve münafık insanı kastetmiştir. Onlar emaneti yüklenmişler, yani itaat etmeyip ihanet etmişlerdir. Allah en iyisini bilir ki bu mana doğrudur. Çünkü Allah'a itaat eden peygamberler, siddıklar ve müminler hakkında çok zalim ve çok cahil denmez" bunun delili devamında gelen "Emânete hıyânet etmeleri yüzünden Allah, münâfık erkeklerle münâfık kadınları ve şirk koşan erkeklerle şirk koşan kadınları azaplandırarak, hıyânette bulunmayan inanmış erkeklerle inanmış

³⁵ Ebubekir Muhammed b. Abdillâh İbnü'l-Arabi, *Ahkamü'l-Kur'an*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003, III, 628.

³⁶ Ebü İshak ez-Zeccâc, *Meâni'l-Kur'an ve 'Irâbüh*, thk. Abdülcelîl Abduh Şelebî, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1988, IV, 180; Ezherî, *Tehzibü'l-Lüğâ*, V, 60-61; 15, 370-371; İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, V, 282; Muhammed b. Yakub el-Fîruzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-Muhîti*, thk. Heyet, Müesssetür'-Risale, Beyrut 2005, IX, 987.

kadınlara da tövbe nasîp edecektir ve Allah, çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.” mealindeki ayettir.” Ben ise şöyle derim: Bu ayetin tefsirini Ebu İshak'ın açıkladığından daha güzel açıklayan görmedim. Emaneti üstlenmenin hıyanet olduğunu ve onu yerine getirmemek olduğunun delili ise şairin söylediği şu sözdür:

Ebu Ubeyde şöyle der:

إِذَا أَنْتَ لَمْ تَبْرَحْ تَوَدِّي أَمَانَةً - وَتَحْمَلُ الْآخِرَى أَفْرَحْتِكَ الْوَدَائِعُ

(Sen emaneti yerine getirmemeye devam ettiğin ve bir başkasını yüklediğin sürece ihanet ederek yerine getirmediğin emanetler senin belini bükür) Şair “وتحملُ الْآخِرَى” sözüyle ona ihanet ediyorsun ve onu yerine getirmiyorsun demek istemiştir. Allah günahı (الإثم) حمل olarak isimlendirdi ve şöyle buyurdu: “*Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın yükünü yüklenmez. Günah yükü ağır olan kimse, (bir başkasını), günahını yüklenmeye çağırırsa, ondan hiçbir şey yüklenilmez, çağırdığı kimse yakını da olsa.*”³⁷

Lügat sahibi âlimler ayette geçen “hamele/حمل” kelimesine ihanet etme manası verirken emaneti yüklenen yani ihanet eden insanın kâfir ve münafık insan olduğunu da özellikle vurgulamaları dikkat çekicidir. Onlara göre Âdem bu emanetin ilk tevdi edildiği kimsedir ve sorumluluğunu yerine getirmiştir. Onun neslinden gelen inananlar da emir ve yasaklarına uyararak Allah'a itaat etmiş ve sorumluluklarını yerine getirmişlerdir. Ancak kâfir ve münafık olanlar bu emanete ihanet etmiş ve sorumluluklarını yerine getirmemişlerdir. O yüzden de ayetin devamında vurgulandığı üzere münafıklar ve müşrikler azabı, müminler ise başışlanmayı hak etmişlerdir.

Konumuz olan ve ayette geçen “insan” kelimesi hakkında ise müfessirlerin çoğunluğu onun Hz. Âdem olduğunu söylerken³⁸ Hasan-ı Basrî, Yahya b. Sellâm (ö. 200/815), Zeccâc, Tabersî (ö. 548/1154), Zemahşerî (ö. 538/1164), Nesefî (ö. 710/1310) ve Bikâ'î (ö. 885/1480) gibi müfessirler³⁹ buradaki insanın kâfir ve münafık kimse olduğunu zalimlik ve cahillik

³⁷ Ezherî, *Tehzibü'l-Lüğa*, V, 60-61; XV, 370-371.

³⁸ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VI, 429.

³⁹ Yahya b. Sellâm, *Tefsiru Yahya b. Sellâm*, II, 742-743; Zeccâc, *Meâni'l-Kur'an*, IV, 180; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, V, 102-103; Ebû Ali Fadl b. Hasen Tabersî, *Mecmeu'l-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'an*, Dâru'l-Murtezâ, Beyrut 2006, c.VIII, 140-143; Ebû'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd Nesefî, *Medârikü't-Tenzil*, thk. Yusuf Ali Beydûn, Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, Beyrut 1998, III; 49-50; Burhanüddîn Ebi'l-Hasen Bikâ'î, *Nazmü'd-Dürer fî Tenâsübi'l-Âyâti ve's-Süver*, Dâru'l-Kütübi'l-İslâmî, Kahire tsz.; XV, 422-424.

vasıflarının bütün insanlara ait olamayacağını, ayetin hitabına peygamberlerin, veli kulların ve mü'minlerin muhatap olamayacağını söylemektedirler. Adı geçen müfessirler ayette yer alan emanetin "taat" manasında olduğunu, "hamele" kelimesinin ise "hıyanet" demek olduğunu ve emaneti üstlenmenin ona ihanet etme anlamına geldiğini ifade etmektedir. Bu görüş sahipleri Kur'an'da geçen "hamele/حمل" köklü kullanımların bazı ayetlerde günahı üstlenmek/günah işlemek anlamında kullanılmasını⁴⁰ ve ayrıca göklere, yerlere, dağlara tevdi edilen bu emanetin sorumluluğunu yerine getirmemekten onların kaçınarak (فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا) itaat ettiklerini (طائعين) (قالنا أتينا)⁴¹ ifade eden ayetleri delil getirmektedir.

Söz konusu ayetteki "insan" kelimesinden kâfir/müşrik insanın kastedildiğini söyleyen dilcilerin ve müfessirlerin yaklaşımına ve ayette geçen "insan" kelimesinin insan cinsi olduğunu, ancak bütün insanların kastedilmediğini, emanete hıyanet eden kimselerin kastedildiğini söyleyen müfessirlerin⁴² söylediklerini birlikte değerlendirdiğimizde burada geçen insanın emanete ihanet eden kâfir/müşrik ve münafık insan olması daha isabetli görünmektedir. Ayrıca ayetin devamında münafıkların ve müşriklerin bu emanet nedeniyle cezalandırılıp müminlerin mükâfatlandırılacağından bahsedilmesi de bu yorumu destekleyen bir gerekçedir. Bu durumda gökyüzü, yeryüzü ve dağlar Allah Teâlâ'nın kendileri için var ettiği kanunlara وَأَوْحَىٰ فِى كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا "her göğşe emrini (işleyiş yasalarını) bildirdi/vahyetti."⁴³ ayetinde belirtildiği gibi bütün gök cisimlerinin kendi yörüngesinde dönmesi, belli açılarda konumlanması, yörüngelerinin dışına çıkmaması, yıldızlarla süslenmesi, yeryüzündeki tabiat kanunlarının hiç aksamaması, dağların denge unsuru oluşu vb. işlerinde itaatlerini ortaya koymuş ve ona ihanet etmekten sakınmıştır. Akıllı ve sorumluluk sahibi insanlar da aynı şekilde Allah'ın kendisinden yapmasını istediklerini yaparak ona itaatte bulunmuştur. Ona itaat etmeyen ve sorumluluğunu yerine getirmeyen münafıklar ve kâfirler devamındaki 73. ayette ifade edildiği gibi ilahi cezayı hak etmiştir. Müminler ise her ne kadar

⁴⁰ Nahl 16/25, Ankebût 29/13.

⁴¹ Fussilet 41/11.

⁴² Muhammed el-Muhtâr eş-Şenkî, *Advâü'l-Beyan fî İzâhi'l-Kur'an bi'l-Kur'an*, Dâru'l-Âlemi'l-Fevâid, Mağrib tsz., VI, 667; Muhammed İzzet Derveze, *et-Tefsîru'l-Hadîs*, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Kahire, 2000, VII, 427-428; Tabatabâi, *el-Mizân fî Tefsîri'l-Kur'an*, XVI, 357; Muhammed Seyyid Tantâvî, *et-Tefsîru'l-Vasît li'l-Kur'ani'l-Kerim*, Kahire 1998, XI, 253-255.

⁴³ Fussilet 41/12.

bazı hataları ve günahları olsa da itaatlerinden dolayı Allah onları bağışlamıştır.

Ayette geçen “hamele/حمل” kelimesine “ihamet”, “insan” kelimesine de kâfir ve münafık insan manası verilmemesi durumunda şu soruların cevabını bulmak zor olacaktır: Yerler ve gökler de dâhil olmak üzere herhangi bir varlık Allah “bir şeyi yap” dediği halde biz bunu yapamayız diyebilir mi? Onların irade sahibi varlıklar olmamalarından dolayı bu emri yerine getirmek zorunda oldukları söylenirse bu durumda neden emaneti yüklenmekten kaçındıkları ve sorumluluğu üstlenmekten kaçındıkları sorusu gündeme gelecektir. Bu, Allah’ın “*Biz bir şeyin olmasını dilediğimiz de ona: ‘ol’ deriz o da hemen oluverir*”⁴⁴ ayetine muhalif bir durum olmaz mı? Ayrıca bir kısım müfessirin ileri sürdüğü gibi ayette geçen “insan” kelimesinden maksat Hz. Âdem ise, o zaman mübalağa ifade eden bir üslupla alabildiğine/çokça zalim ve cahil olmak bir peygamber için uygun vasıflar mıdır? Bu mana, “*Allah Âdem’i, Nuh’u, İbrahim Ailesini ve İmrân ailesini bütün insanlar üzerinde seçkin kıldı.*”⁴⁵ ayetiyle çelişmez mi? Burada kastedilen bütün insanlar denilirse bu durumda da diğer bütün peygamberler, salih kullar ve müminlerin çok zalim ve çok cahil olmaları nasıl izah edilebilir? Ayrıca akıl ve irade sahibi olmayan varlıklar olan gökler, yerler ve dağlar bu sorumluluğu almayarak güneş, ay, yerlerde ve göklerde ne varsa her şeyin kendi emrine verildiği⁴⁶ üstün ve onurlu bir varlık olarak yaratılan⁴⁷ insan bu varlıklardan daha vasıfsız, zayıf ve daha aşağıda bir duruma düşmüş olmuyor mu?

Bütün bu izahlardan sonra ayetin çevirisinin “*Biz emaneti (itaat etme sorumluluğunu) göklere, yere ve dağlara sunduk. Onlar bu sorumluluğu yerine getirememekten/emanete ihanet etmekten kaçındılar ve korktular. İman etmeye yanaşmayan yahut git-gel durumundaki insanlar sorumluluğu almaktan kaçınıp ihanet ettiler. Gerçekten onlar çok zalim ve çok cahildir.*” şeklinde yapılmasının daha doğru olduğu kanaatindeyiz. Bu çeviriye göre söz konusu ayetin Türkçe çevirisine baktığımızda bu çalışmada ele alınan meallerin tamamına yakınının “insan” kelimesine bütün insanlar manası verdiğini görüyoruz. Mustafa Öztürk ise ayette geçen insana kâfir/müşrik ve münafık insan şeklinde çevirmiş ve isabetli bir yaklaşım ortaya koymuştur.⁴⁸

⁴⁴ Bakara 2/117; Âl-i İmrân 2/47; En’âm 6/73; Nahl 16/40; Yâsin 36/82.

⁴⁵ Âl-i İmrân 3/33.

⁴⁶ Lokman 31/20.

⁴⁷ İsrâ 17/70.

⁴⁸ Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 478.

“İnsan” kelimesinin kâfir/müşrik anlamında kullanıldığı yerlere dair bir başka örnek ise Fussilet suresi 49. ayettir. لَا يَسْأَلُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيُؤْوِسُ قَنُوطًا Erken dönem tefsirler başta olmak üzere müfessirlerin burada geçen “insan” kelimesine “Kafir insan” manası verdiğini görmekteyiz.⁴⁹

Ayette geçen mal, mülk ve dünyalık şeyler isteme (الْمُنِيرِ)⁵⁰ aslında bütün insanların ortak özelliğidir. Ancak burada bahsedilen insan ayetin bağlamı ve Kur'an'ın diğer benzer ayetleri⁵¹ dikkate alındığında kâfir ve müşrik insan tavrıdır. Çünkü bu ayette ve benzer ayetlerde bahsedildiği gibi onlar bitmek tükenmek bilmeyen bir hırsla Allah'tan isterler. Nimet verildiğinde şükretmezler. Herhangi bir sıkıntıya düştüklerinde ya da nimetler ellerinden alındığında ise Allah'ın rahmeti ve yardımından tamamen ümidini kaybederek büsbütün karamsarlığa düşerler. Müminlerin ise büsbütün karamsarlığa düşmesi ve Allah'ın rahmetinden ve yardımından ümidini kesmesi mümkün değildir. Bu tavır müşriklerin ve kâfirlerin ortak özelliğidir. Bu durum Kur'an'da Hz. İbrahim'in ve Hz. Yakup'un: قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ (İbrahim:) dedi ki: Rabbinin rahmetinden, sapıklardan başka kim ümit keser?⁵² وَلَا تَيْئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ “Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez.” sözleriyle dile getirilir. Nitekim müfessirler de bu ayetleri delil getirerek bu tür davranışların kâfirlere ait bir özellik olduğunu vurgulamaktadır.⁵³

Ayrıca müminin kendisine nimet verildiğinde ya da birtakım sıkıntılar ve zorluklar karşılaştığında ya da bu nimetler elinden alındığında ortaya koyduğu tavrı ifade eden ayetler⁵⁴ de bu ayetteki tavrın bir mümine ait olamayacağı yönündeki yaklaşımı desteklemektedir.

Bahse konu ettiğimiz Fussilet 41/49. ayetinden sonraki 50. ayette وَلَكِنْ أَدْنَاهُ رَحْمَةً

⁴⁹ Mukâtil, *Tefsîru Mukâtil*, c. 3, s. 170; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XX, 457; Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed, *el-Keşf ve'l-Beyân* thk. Ebû Muhammed b. Âşûr, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 200, VIII, 300; Mâverî, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, V, 188; Zemahşeri, *el-Keşşâf*, V, 388; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, XVIII, 434.

⁵⁰ Ayette geçen (الْمُنِيرِ) mal, mülk ve dünyalık olan şeyler manasındadır. Bkz.: Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XX, 457; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, XVIII, 434.

⁵¹ Yunus 10/12; Hûd 11/9; İsrâ 17/67, 83; Şûrâ 42/48 vb.

⁵² Hicr 14/56.

⁵³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, XV, 388; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXV, 11.

⁵⁴ Bakara 2/156, Âl-i İmrân 2/17, 146; Nahl 16/42; Hac 22/35; Furkân 24/75; Ahzâb 33/35 vb.

“Andolsun ki, kendisine dokunan bir zarardan sonra biz ona bir rahmet tattırırsak: ‘Bu, benim hakkımdır, kıyametin kopacağını sanmıyorum’ der.” ayetinde kendisine bir takım sıkıntılardan sonra nimet verilerek başka bir imtihana tabi tutulduğu söylenen “insan” ile 49. Ayette bahsi geçen aynı “insan”dır ve onun yeniden dirilişi yani ahireti inkâr ettiğinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla böyle bir kimsenin Müslüman birisi olması imkân dışıdır.

Ancak pek çok mealin yukarıda dile getirilen noktaları gözden kaçırarak ayette geçen “insan” kelimesini bütün insanları kapsayacak şekilde tercüme ettiği görülmektedir. Bununla birlikte Yavuz ve Öztürk meallerinde aşağıda görüldüğü üzere “insan” kelimesinin çevirisinde isabetli bir tercihte bulunulmuştur:

Ali Fikri Yavuz: “(Kâfir olan) insan, hayır (mal, evlâd, zenginlik ve sıhhat) istemekten usanmaz da, kendisine bir darlık dokunuyorsa, hemen ümidi keser, ye’se düşer.”

Mustafa Öztürk: “Kâfir İnsan mal-mülk istemekten bıkip usanmaz; ama başına [fakirlik gibi] bir sıkıntı gelince büsbütün ümitsizlik ve karamsarlığa düşer.”

Sait Şimşek ise tercümede açıkça belirtmemesine karşın ayetin tefsiri bölümünde buradaki tavrın kâfir insan tavrı olduğunu şu ifadeleri ile ortaya koyar: “Kıyamet ve hesap vermek bunların gündemlerinde yoktur. Onlara bunu hatırlatan olursa pek inanmazlar ama böyle bir şey olsa da, bu dünya hayatında olduğu gibi Allah’ın kendilerini kollayacağını sanırlar.”⁵⁵

4. Mümin insanın/insanların kastedildiği ayetler

İnsanın sosyal ve beşeri hayatına dair düzenlemeler getiren Kur’an-ı Kerim toplumun temel yapı taşı olan ailedeki bireylerin birbirlerine karşı görev ve sorumluluklarını hatırlatan mesajlar içermektedir. Söz konusu mesajların dile getirildiği bazı ayetlerde, müminlere “insan” kelimesi ile hitapta bulunulmuştur. İlgili ayetler diğer bölümlerdeki ayetlerden farklı olarak lafızları birbirine çok benzediğinden metinlerini burada zikretmemiz, mukayese edebilme ve birtakım incelikleri fark etme açısından isabetli olacaktır. Bu ayetlerden ikisi şunlardır:

Ankebût 29/8: وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَسَنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

⁵⁵ Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*, IV, 429.

Lokman 31/14: *وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَمَيْنِ إِنَّ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ*

Her iki ayetin sebebi nüzulüne bakıldığında Sa'd b. Ebi Vakkâs hakkında indiğine dair rivayetlerin bulunduğu görülmektedir. Tirmizî, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın Müslüman olmasına annesinin gösterdiği tepkinin ardından birbirleriyle tartışmaları üzerine Ankebut 29/8. ayetin indiğini söyler ve bu olayı aktaran rivayetin sahih olduğunu belirtir.⁵⁶

Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), İbn Hibbân (ö. 354/965) ve Beyhakî (ö. 458/1066) de aynı rivayeti nakledeler ve Ankebût suresi 8. Ayetin Sa'd hakkında indiğini söylerler.⁵⁷ Ayrıca Ankebût suresi 29/8. ayetin Ayyâş b. Rebî'a hakkında indiği de nakledilmektedir⁵⁸

Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim (ö. 261/875) benzer bir rivayeti Lokman suresi 14 ve 15. ayetleri zikrederek nakleder ve bu ayetlerin Sa'd B. Ebî Vakkâs hakkında nazil olduğunu belirtir. Elbânî (ö. 1420/1999), Buhârî rivayetinin sahih olduğunu söyler. Ahmed b. Hanbel ise Ankebût suresi ayeti hakkındaki rivayetin benzeri bir rivayeti başka bir yerde bu defa Lokman suresinin söz konusu ayetlerini zikrederek nakleder. Gerek Lokman suresinin gerekse Ankebût suresinin Sa'd hakkında indiğini söyleyen rivayetler sahih rivayetlerdir.⁵⁹

Söz konusu hadis kaynaklarında yer alan rivayet bazı farklılıklarla şu şekildedir: Sa'd b. Ebî Vakkas'tan nakledildiğine göre O şöyle demiştir: Benim hakkımda dört ayet indirilmiştir. Bir olay anlattıktan sonra o sözlerine şöyle devam eder: Annesi ona: "Allah ana babaya iyiliği emretmedi mi? Vallahi ya sen bu dininden vaz geçer inkâr edersin, ya da ben ölünceye kadar yeme içmeyi terkederim." dedi. Sa'd: onlar annesine bir şeyle yedirmek istediklerinde onun ağzını açmak için onunla çekiştiklerini ve bunun üzerine bu ayetin (Ankebût suresi 8) *“وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَسَنًا”* *“Biz insana Ana basına iyi davranmasını emrettik.”* indiğini söyledi. Diğer rivayette ise bunun üzerine *“وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ...”* *“Biz insana Ana basına iyi davranmasını emrettik. O, nice zorluklar içerisinde onu karnında taşıdı...”* ayeti (Lokman

⁵⁶ Tirmizî, *Kitabü tefsiri'l-Kur'an*, 30.

⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, III, 164; Beyhaki, *Süneni Kübra*, IX, 46, H. No: 17833, İbn Hibbân, *Sahih*, XV, 452.

⁵⁸ Zemaşşeri, *el-Keşşâf*, IV, 537-538; Tabersi, *Mecmeu'l-Beyân*, VIII, 6; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, XVI, 339-340.

⁵⁹ Buhari, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 22; Müslim, *Kitabü fedailis-Sahabe*, 5; Ahmed b. Hanbel, III, 136.

suresi 14-15) indi şeklindedir.

Tefsirlerde ise her iki ayetin de Sa'd hakkında indiğine dair görüşler yer almaktadır. Müfessirlerin çoğunluğu Ankebût suresindeki ayetin onun hakkında indiğini söylerken⁶⁰ bir grup müfessir Lokman suresi ayetlerinin Sa'd hakkında indiğini ileri sürerler.⁶¹ Diğer bazı müfessirler ise her iki suredeki ayetlerin onun hakkında indiğini ifade eder.⁶²

Söz konusu ayetlerle ilgili sebebi nüzul rivayetlerine baktığımızda rivayetlerin sahih olduğu ve aralarını uzlaştırmanın zor olduğu görünmektedir. Bu durumda gerek tefsir gerekse hadis usulü açısından, bir ayetin nüzul sebebi ile ilgili birden fazla sahih rivayet olması durumunda Buhârî ve Müslim rivayetleri tercih sebebidir. Ancak müfessirlerin yaklaşımı bunun aksi yöndedir. Tefsir sahiplerinin çoğunluğu yukarıda açıklandığı üzere Ankebût suresindeki ayetin Sa'd hakkında indiği görüşünü ortaya koymaktadır. Diğer yandan İbn Âşûr Lokman suresindeki ayetin bağlamı açısından Sa'd hakkında inmediğini söylemektedir. Zira Lokmanın (as) oğluna nasihatlerde bulunurken bir ara cümle mahiyetinde iki ayette Allaha şirk koşmamanın önemi farklı bir üslupla dile getirilmiştir. Şirk koşmama nasihati sadece bir babanın oğluna ya da belli bazı kimselere ait bir nasihat olamaz. İfadenin böyle anlaşılmasında için "şirk koşma" ifadesi Allah tarafından lokmanın (as) sözünü teyit etme amacıyla söylenmiştir. Ona göre Lokman suresinin bu ayetinin üslubu bu konudaki diğer ayetler olan Ankebût suresi ve Ahkâf suresi ayetlerinin üsluplarına uymamaktadır. Ayrıca bir kimse hakkında aynı konuda iki farklı ayetin farklı zamanlarda inmesi mümkün değildir.⁶³ Bu görüş de Lokman suresinin bağlamı açısından bakıldığında tutarlı görünmektedir.⁶⁴

Bütün bu izahlardan sonra her iki ayetin sebebi nüzulüne dair rivayetlerin sahih olması ve aralarını uzlaştırmanın zor görünmesi, diğer yandan bir olay hakkında farklı zamanlarda birden fazla ayetin inip inemeyeceği meselesini açıklığa kavuşturmanın güçlüğü ve bunun ayrı bir

⁶⁰ Sa'lebi, *el-Keşf ve'l-Beyân*, VII, 271; Ali b. Muhammed b. Ali el-Vahidî, *el-Vasit fi Tefsiri Kur'ani'l-Mecid*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcud vd., Darul-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, III, 414; Zemahşeri, *el-Keşşâf*, IV, 537; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesir*, VI, 257; Tabersi, *Mecmeu'l-Beyân*, VIII, 7-8; İbn Atıyye, *el-Muharraru'l-Veciz*, IV, 307.

⁶¹ Örnek olarak bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XX, 157.

⁶² Mukâtil, *Tefsiru Mukâtil*, II, 512; Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, XVIII, 363, 551-552; Beğavî, *Meâlimü't-Tenzil*, VI, 233; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, XVI, 339-340.

⁶³ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XX, 157.

⁶⁴ Ayetlerin nüzul sebeplerinin değerlendirilmesi konusunda ayrıca bkz. Müftüoğlu, Ömer, *Eski Ahid'de ve Kur'an'da VSY Kökünün Semantik Açından İncelenmesi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2004, s. 115-116.

çalışmanın konusu olacak kadar geniş olduğu ehline malumdur. Neticede bu hususların açıklığa kavuşması bizim konumuz olan bu iki ayetteki “insan” kelimesinden kastın müminler olduğu gerçeğini değiştirmeyecektir. Her iki ayetten birisi ister Sa’d b. Ebi Vakkâs ister Ayyâş b. Rebia isterse bir başkası hakkında insan bu iki ayetin, özeldir müminlerin müşrik ana babalarına nasıl davranacağı genelde ise evlat konumundaki her bir Müslümanın ana babasıyla olan ilişkilerinde nasıl davranması gerektiğine dair bir düzenleme getirdiği açıktır. Çünkü iki ayet de Allah’a şirk koşmanın yasaklandığı bir bağlamda gelmektedir ve şirk koşma konusundaki uyarı ancak müminler için geçerli olur. Müşrik birisini ana babası şirk koşmaya zorlamayacağı gibi böyle birisine Allah’ın bu bağlamda “ana babana itaat et” demesinin uygun olmayacağı kanaatindeyiz.

Her iki ayetin devamındaki *إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ* ifadelerinin kullanılması da ayetin hitabının her ne kadar bir kişi hakkında olsa da bütün muhatapların ana baba hakkı konusunda hesaba çekileceğini ifade etmektedir. Bu durum tıpkı yetkili konumdaki birisinin diğer başkalarının da olduğu bir ortamda bir kimseye: “Şöyle yap, böyle yapma, şunlara dikkat et.” dedikten sonra diğerlerine dönüp: “Bu dediklerim sizin için de geçerlidir” demesi gibidir.

Konuyla ilgili bir diğer ayet olan Ahkâf suresi ayetine *وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ* *إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا* baktığımızda benzer bir takım yaklaşımlar burada da mevcuttur. Zira bazı müfessirler bu surenin 14. ayetinin de yine Sa’d hakkında indiğini söylerken bir grup müfessir bunun Hz. Ebubekir hakkında indiğini söylemektedir.⁶⁵ Hasan-ı Basrî ise ayetin umum ifade ettiğini söylemektedir.⁶⁶ Ebû Hayyân (ö. 745/1345) da ayetin umum mana ifade ettiğini söyler ve Hz. Ebubekir hakkında indiği görüşüne katılmaz. Zira ayetin Mekke döneminde indiğini ve bunun kesin olduğunu Hz. Ebubekir’in babası Ebu Kuhafe’nin Mekke’nin fethi gününde (Medine dönemi) Müslüman olduğunun kesin olduğunu dolayısıyla ayetin onun hakkında inmesinin mümkün olmadığını söyler. Ona göre ayette umum mana vardır ve bütün Müslümanları kapsamaktadır. Ebû Hayyân delil olarak 16. ayetin çoğul mana

⁶⁵ Mukâtil, *Tefsîru Mukâtil*, III, 222; Taberî, *Câmi’-l-Beyân*, XXI, 141; Sa’lebi, *el-Keşf ve’l-Beyân*, VII, 12; Bağavi, *Meâlimü’t-Tenzîl*, VII, 257; İbnü’l-Cevzî, *Zâdü’l-Mesîr*, VII, 377-378; Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’an*, XIX, 197.

⁶⁶ İbnü’l-Cevzî, *Zâdü’l-Mesîr*, VII, 378; Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’an*, XIX, 197. Nüzul sebebi rivayetlerinin değerlendirilmesi hk. bkz. Müftüoğlu, a.g.t., s. 119-120.

ifade eden (أولئك) kelimesiyle başlamasını gösterir.⁶⁷ Benzer bir yaklaşım ortaya koyan İbn Âşûr (ö. 1393/1970), ayetin müminler hakkında umum ifade ettiğini ve devamındaki 16. ayetteki (أُولَئِكَ الَّذِينَ نَسْتَقْبِلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا) “İşte cennetlikler arasında yer alan bu kimselerin, yaptıklarının güzelini kabul ederiz” ifadesinin buna işaret ettiğini söyler.⁶⁸

Yukarıdaki Ankebût suresi 29/8. Ayet ve Lokman suresi 31/14-15. ayetlerindeki “insan” kelimesiyle ilgili söylediklerimiz burası için de geçerlidir. Ayetin sebebi nüzulü hakkındaki farklılıklar veya kimin hakkında indiğinin belli olması buradaki insandan maksadın mümin insan olmasını ve ayetin hitabının bütün Müslümanları kapsamasını etkileyecek bir durum değildir.

Bütün bu izahlardan sonra her üç ayette yer alan ve konumuzu ilgilendiren “insan” kelimesinin geçtiği kısmının çevirisinin şöyle yapılabileceğini düşünüyoruz: *Biz (mü'min) insana (müşrik olsalar bile) anne-babasına iyilik etmesini emrettik.*”

Bu çalışmamızda meallere baktığımızda görebildiğimiz kadarıyla “insan” kelimesinin geçtiği bu üç ayetin çevirisine insan cinsi manası verdikleri, ayetlerin bağlamını ve sebebi nüzullerini dikkate almadıklarını tespit ettik.⁶⁹

Sonuç

İnsan/الإنسان kelimesini anlamlandırma konusunda genellemeci bir yaklaşımın doğru olmadığını ve ayetlerin anlaşılmasında birtakım problemlere neden olduğunu örnekleriyle ortaya koymaya çalıştığımız bu çalışmada şu sonuçlara ulaştık:

“İnsan” kelimesi Kur'an-ı Kerim'de altmış beş ayette geçmekte, birisi hariç hepsi marife formunda kullanılmaktadır. Söz konusu bu kelime ile dört ayette insanlığın ilk atası kabul edilen Hz. Âdem kastedilirken kırk üç ayette kâfir/müşrik insan, on beş ayette âdemoğlu ve üç ayette de mümin kimseler kastedilmektedir.

Kur'an'da kullanılan “insan” kelimeleri hepsi insan cinsi manasında

⁶⁷ Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf el-Endelûsî, *el-Bahru'l-Muhît*, thk. Adil Ahmed Abdü'l-Mevcûd vd., Dâru'l-Kütübi'l-İslamiyye, Kahire 1992, VIII, 61.

⁶⁸ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXV, 29.

⁶⁹ Bkz: 10. dipnot; http://www.kuranmeali.org/29/ankebut_suresi/8.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx; http://www.kuranmeali.org/31/lokman_suresi/14.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx; http://www.kuranmeali.org/46/ahkaf_suresi/15.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx. (Erişim tarihi 06.03.2018).

kullanılmamıştır. Konuyla ilgili ayetlerin bağlamı açısından hitap ettiği kimseler dört farklı kategoride değerlendirilmiştir. Bunlar içerisinde “insan” kelimesinin en çok müşrik ve kâfir insanı kasteden formunun kullanıldığı tespit edilmiştir.

İnsan cinsinin kastedildiği ayetlerin çevirisinde Nisâ suresi 28. ayetin dışında meallerin tamamının yaklaşımı isabetlidir. Kelimenin en çok kâfir ve müşrik insanı kastederek kullanıldığı ayetlerin çevirisi ise en problemlisi kısmı oluşturmaktadır. Zira meallerin büyük çoğunluğu bu ayetlerin çevirisinde doğru bir çeviri yapamamıştır. Buna karşın bu bölümdeki ayetlerde Mustafa Öztürk meali genelde isabetli yaklaşımlar ortaya koyarken Naziât suresi 35. Ayette olduğu gibi bazı ayetlerde de zorlama yorumlarda bulunmuştur.

Kur'an çevirilerinde pek mümkün olmamakla birlikte meallerin çoğu ayetlerin çevirisinde lafızlara bağlı kalarak literal/harfi çeviri yapmıştır. Ayrıca ilk dönem tefsirler başta olmak üzere tefsir müktesebatımızda yer alan ve ayetin anlamıyla ilgili kısa ve net olarak verilen birtakım bilgilere meallerde yer verilmemesi büyük eksikliklerdir. Nitekim benzer bir durum bu çalışmada ele alınan Kur'an'daki “insan” kelimesinin çevirisinde ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak meallerin neredeyse tamamına yakınında “insan” kelimesinin geçtiği ayetlerde bütün insanlar kastedilerek çeviri yapıldığı, bu çalışmada ortaya konulan farklılıklara dikkat edilmediği, bunun da özellikle kâfir ve müşrik insanın kastedildiği ayetlerde Kur'an'ın kastı açısından birtakım problemleri beraberinde getirdiği ve ayetlerin gerçek anlamının ortaya çıkarılmasına engel olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- ABDÜLBÂKÎ, Muhammed Fuat, *el-Mu'cemü'l-Müfehras li Elfâzî'l-Kurani'l-Kerîm*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l Arabî, Beyrut 1945.
- AHMED B. HANBEL, Ebû Abdillâh, *Müsnedü Ahmed*, thk. Şuayb Arnavut Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2001.
- AKDEMİR, Salih, *Son Çağrı Kur'an*, Ankara Okulu yay., Ankara 2015.
- AKPINAR, Ali, *Kur'an Tercüme Teknikleri*, Serhat yay., Konya 2011
- BEYHAKÎ, Ebubekir, *es-Sünenü'l-Kübra*, thk. Muhammed Abdülkadir Ata, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- BEYZÂVÎ, Ömer b. Muhammed Nasruddîn, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut tsz.

- BİKÂ'Î, Burhanüddîn Ebi'l-Hasen, *Nazmü'd-Dürer fî Tenâsübi'l-Âyâti ve's-Süver*, Dâru'l-Kütübi'l-İslâmî, Kahire tsz.
- BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail, *el-Câmius-Sahîh*, thk. Fazlurrahmân es-Sevrî, el-Mektebetü's-Selefiyye, byy 1980.
- BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail, *Sahihu'l-Edebü'l-Müfred*, thk. Muhammed Nasiruddîn el-Elbânî, Mektebetü't-Delîl, byy 1997.
- DERVEZE, Muhammed İzzet, *et-Tefsîru'l-Hadîs*, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Kahire 2000.
- DUMAN, M. Zeki, *Beyânü'l-Hak*, Fecr Yay., Ankara 2008.
- DURMUŞ, Zülfikar, *Kur'an'ın Türkçe Tercümeleleri "Aziz Kur'an " ve "İnsanlığa Son Çağrı" Örneği*, Rağbet yay., İstanbul 2007.
- EBÛ HAYYÂN, Muhammed b. Yûsuf el-Endelûsî, *el-Bahru'l-Muhît*, thk. Adil Ahmed Abdü'l-Mevcûd vd., Dâru'l- Kütübi'l-İslamiyye, Kahire 1992.
- ERSÖZ, Muhammed, "Hatalı Tefsir Sebebi Olarak Yerel Unsurların İhmal Edilmesi ve Lafızların Istılâh Anlamlarının Kullanılması", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016/1 yıl: 7 cilt: VII sayı: 13.
- İSFEHÂNÎ, Râgıp, *el-Müfredât fî Ğaribi'l-Kur'an*, thk. Safvan Adnan ed-Davudî, Dâru'l-Kalem, Beyrut tsz.
- EZHERÎ, Muhammed b. Ahmet, *Tehzibü'l-Lüğa*, thk. Muhammed 'Ivad Dâru İhyâit-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 2001.
- FERRÂ, Ebû Zekeriyâ Yahya b., *Me'ani'l-Kur'an*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1983.
- FÎRUZÂBÂDÎ, Muhammed b. Yakub, *el-Kâmûsü'l- Muhît*, thk. Heyet, Müessetür'-Risale, Beyrut 2005.
- HALİL B. AHMED, Ebû Abdurrahman, *Kitabü'l-Ayn*, thk. Mehdî Mahzûmî-İbrahim es-Sâmîrrâî, Dâru Mektebeti'l-Hilâl, byy tsz.
- HEYET, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara 2006-2008.
- İŞİCİK, Yusuf *Kur'an ve Meali*, Kervan yay., Konya 2010.
- İBN ÂŞÛR, Muhammed et-Tâhir, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru't-Tûnûsiyye li'n-Neşr, Tunus 1984.
- İBN ATIYYE, Abdülhâk b. Ğâlib, *Muharraru'l-Vecîz fî Tefsîri Kitâbi'l- 'Azîz*, thk. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2001.
- İBN HİBBÂN, Muhammed b. Hibbân, *Sahih-i İbn Hibbân*, thk. Şuayp el-Arnâvut, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1993.
- İBN KESÎR, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Âzîm*, thk. Sâmi

- Muhammed Selâme Dâru Taybe, Riyad, 1999.
- İBN MANZÛR, Cemalüddîn, *Lisanü'l-Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut 1414.
- İBNÜ'L-ARABÎ, Ebubekir Muhammed b. Abdillâh, *Ahkamü'l-Kur'an*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebü'l-Ferac Cemâlüddîn, *Zâdü'l-Mesîr fî 'İlmi't-Tefsîr*, Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1984.
- KISA, Mahmut, *Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali*, Konya 2008, Şener vd., *Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meali*, İzmir 2008.
- KURTUBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Abdullâh b. Abdülmuhsin et-Türkî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2006.
- KUTLUER, İlhan, *DİA*, İstanbul 2000, XXII.
- MÂVERDÎ, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Basrî, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, thk. Hıdr Muhammed Hıdr, *Vezâratü'l-Evkâf ve's-Şüûni'l-İslâmiyye*, Kuveyt 1982.
- MUKÂTİL B. SÜLEYMAN, Ebü'l-Hasen, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, thk. Ahmed Ferîd, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- MÜFTÜOĞLU, Ömer, *Bugünün Müslümanının Kur'an'la İletişimi*, Ankara: Otto Yay., 2016, (İkinci Baskı).
- MÜFTÜOĞLU, Ömer, *Eski Ahid'de ve Kur'an'da VSY Kökünün Semantik Açısından İncelenmesi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2004.
- MÜSLİM, Haccâc Ebü'l-Hasen, *el-Müsnedüs-Sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut tsz.
- NESÂÎ, Ebû Abdirrahman Ahmed, *es-Süneni's-Suğrâ*, thk. Abdülfettâh Ebû Ğudde, Mektebetül Matbûâtil İslâmiyye, Halep 1986.
- NESEFÎ, Ebü'l-Berekât Abdullâh b. Ahmed b. Mahmûd, *Medârikü't-Tenzîl*, thk. Yusuf Ali Beydûn, Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, Beyrut 1998.
- ÖZTÜRK, Mustafa; *Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Ankara Okulu yay., Ankara 2016.
- RÂZÎ, Fahrüddîn b. Allâme Ziyâüddîn Ömer, *Mefâtihu'l-Ğayb*, Dâru'l-Fıkr, Beyrut 1981.
- SA'LEBÎ, Ebû İshâk Ahmed, *el-Kesf ve'l-Beyân*, thk. Ebû Muhammed b. Âşûr, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 2002.
- SANÂNÎ, Ebubekir Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi', *Tefsîru's-San'ânî*, thk. Dr. Mustafa Müslim Muhammed, Dâru'l-Marife, Beyrut 1411.
-

- ŞENKİTİ, Muhammed el-Muhtâr, *Advâü'l-Beyan fî İzâhi'l-Kur'an bi'l-Kur'an*, Dâru'l-Âlemi'l-Fevâid, byy tsz.
- ŞİMŞEK, M. Sait, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*, Beyan yay., İstanbul 2012.
- TABATABÂÎ, Muhammed Hüseyin, *el-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'an*, Messesetü'l-'Alâ li'l-Matbûât, Beyrut 1997.
- TABERÎ, İbn Cerîr, *el-Câmiü'l-Beyân 'an Te'vil-i Âyi'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Hicr yay., Kahire 2001.
- TABERSÎ, Ebû Ali Fadl b. Hasen, *Mecmeu'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'an*, Dâru'l-Murtezâ, Beyrut 2006.
- TANTÂVÎ, Muhammed Seyyid, *et-Tefsîru'l-Vasît li'l-Kur'ani'l-Kerim*, Kahire 1998.
- VAHİDÎ, Ali b. Muhammed b. Ali, *el-Vasit fî Tefsîri Kur'ani'l-Mecîd*, thk. Adil Ahmed Abdülmecud vd., Darul-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1994.
- YAHYA B. SELLÂM, Ebû Sa'lebe et-Teymî, *Tefsiru Yahya b. Sellâm*, thk. Hind Şelebî, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2004.
- ZECCÂC, Ebû İshak, *Meâni'l-Kur'an ve 'Îrâbüh*, Abdülcelîl Abduh Şelebî, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1988.
- ZEMAŞERÎ, Ebû'l-Kasım Mahmud b. Amr, *el-Keşşâf 'an-Hakaik-i Ğavâmizi't-Tenzîl*, thk. Adil Ahmed Abdü'l-Mevcûd-Ali Ahmed Mu'avvid, Mektebetü'l-'Ubeykân, Beyrut 1404.
- WEB SAYFASI:
<http://www.kuranmeali.org> (Erişim Tarihi:14.01.2018)
http://www.kuranmeali.org/15/hicr_suresi/26.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx (14.01.2018)
http://www.kuranmeali.org/29/ankebut_suresi/8.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx;(06.03.2018)
http://www.kuranmeali.org/31/lokman_suresi/14.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx(06.03.2018)
http://www.kuranmeali.org/46/ahkaf_suresi/15.ayet/kurani_kerimmealleri.aspx (06.03.2018)
http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/28.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx (15.01. 2018)
http://www.kuranmeali.org/79/naziat_suresi/35.ayet/kurani_kerimmealeri.aspx (15.01.2018)

bilimname XXXV, 2018/1, 502-504

Arrival Date: 12.03.2018, Accepting Date: 16.04.2018, Publishing Date: 30.04.2018
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.404268>

A CRITICAL APPROACH TO QUR'AN TRANSLATIONS IN THE CONTEXT OF THE USES OF THE WORD "INSAN" IN THE QUR'AN

© Süleyman NAROL^a

Extended Abstract

Allah has addressed the people to whom he has given responsibility in order to test and see their obedience and, in return for this, made them the most honorable being on earth, on various occasions and in different styles throughout the Quran. It is seen that the word *insân*, is used in a significant part of these kinds of addresses. Linguists have put forward different opinions when determining the etymological origin of the word *insân*. All of the ideas put forward by them remarkably point to the qualities that characterize human being. In this context, it is said that the word *insân* is derived from *ins* meaning "forgetful entity" or from *inâs* meaning "taught entity" or from *nvs* meaning "to move a lot". In addition, there are evaluations indicating that it is derived from the infinitive *ûns* meaning, "becoming friendly or adapting" and stating that the definition of human beings as innate social being is based on this derivation.

The word *insân* is used by the Qur'an in sixty-five verses, all but one of which are used in definite (*marife*) form. While four usages of the word in question, refer to *Adam*, considered as the very first ancestor of humankind, fourty-three passages refer to infidel/polytheist man; and also while fifteen other passages refer to humankind, the remaining there passages refer to believer man. It is stated that some of the verses that mention the phases of man's existence express that human being is created from mud and is derivates, which seem to point to *Adam*. It seems that other verses, which express that man is created from water, sperm and a drop of water, mean all humanity, namely *Adam's* generation. On the other hand, the exegetes particularly emphasize the above two different categories of meaning in their evaluations of the relevant verses. However, none of the *meals* analysed in this study, with a few exceptions, reflected this distinction in their translations. For this reason, we consider that it would be

^a PhD., Selcuk University Faculty of Islamic Sciences, snarol@selcuk.edu.tr

more correct to point out "first man" or "Adam" while translating the verses in question within the parentheses or at least to state that real intention is the first man in the footnote.

One of the meanings meant by the word *insân* in the Qur'an is the human being as species. The word in question has been used in fifteen verses in the meaning of human species. The first one of these usages in the Qur'an according to the *Mushaf* order is, as far as we can determine, the twenty-eighth verse of the fourth chapter (al-Nisâ) and this verse refers to males. In our view, the approach of the *meals* for the verses other than this verse (al-Nisâ 4:28), in which the word *insân* is used in the meaning of whole human species, is appropriate. It is true but not complete to translate the word mentioned in verse (al-Nisâ 4:28) saying: "man is weakly created". We think that this shortcoming should be eliminated by adding a statement like "inclination of males to females" in brackets or by making a brief explanation in footnote that they are males who are meant by this sentence.

Looking at verses by which a polytheist/infidel man is meant, it is seen that, generally, negative personality traits such as ungratefulness, arrogance, stinginess and constant dissatisfaction, are foregrounded. And, also, it is pointed out that they have serious belief problems about areas such as Tawheed, Nubuvvah and Meâd. The most remarkable of these is the verse al-Ahzâb 33:71. It is seen that *meals* translate the word *insân* in this verse as "all people" without any distinction. However, the context of the verse and linguists' explanations that one of the meanings of *hamele* is "to betray", indicate that this translation is not appropriate. On the other hand, the preferred meaning in these *meals* requires that all believers, especially the prophets, are described as cruel and ignorant. For these reasons, we hold that the relevant part of the verse should to be translated saying "the disbelievers and the hypocrites did not fulfil the trust (their responsibilities) and betrayed. Indeed, they are very cruel and very ignorant". It is seen that nearly none of the *meals* are successful in translating of this verse except Mustafa Öztürk's *meal*; just as in most of the verses about this subject.

One of the passages where the word *insân* is used in a different way is the verses containing messages to the believers. Three verses, consisting of al-`Ankabut 29:8, Luqman 31:14 and al-Ahqaf 46:15, contain messages on how the believer will behave to their idolatry parents in particular and arrangements for all believers to treat their parents well, in general. These above-cited verses draw the boundaries of obedience to the parents by saying that no one can be obeyed when it is a matter of association for Allah. Considering the context of the verses and the reasons of the revelations (Asbâb al-Nuzûl) as well as the evaluations of the commenters, it becomes clear that they are believers who are meant by these

verses and the address is directed towards believers. For if one is a polytheist, his parents will not be expected to ask him to attribute a partner to or deny Allah. For the reasons put forward here, we think that the translation of the relevant verses would be more accurate saying “We have enjoined on (a believer) man kindness to parents (even if they are idolaters)”, or at least it would be more accurate to state this explanation in the footnote. However, when we applied to the *meals*, we have found that the word *insân* in these three verses are given a meaning goes "all human species", and that the context of the verses as well as the reasons for revelation are not taken into consideration.

In this study, which is given a broad summary above, while *insân* words, mentioned in verses sent down in the twenty-three-year period, are classified, particularly the historical conditions of the environment to which the verses were descended, and the context, the language rules and the reasons of revelation were taken into consideration. On the other hand, it has been demonstrated with examples how important it is to determine who is firstly meant by *insân* words in order to grasp the messages of a verse and the approach of the *meals* to the meaning of words in question was analysed.

Keywords: Tafsir, Commentary, Human, Context, Qur’an Translation, Meaning.

